

ФІЗИЧНИЙ ТЕРАПЕВТ ЯК СУБ'ЄКТ ПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

У статті аналізуються особливості особистості фахівця з фізичної терапії в контексті пошуку оптимальних варіантів та механізмів ефективної професійної взаємодії в системі "людина-людина" у галузі охорони здоров'я. Охарактеризовано основні компоненти професійної взаємодії фізичного терапевта: комунікативний, інтерактивно-діяльнісний, перцептивний; обґрунтовується особливе значення професійної культури та аксіосфери майбутніх фахівців з фізичної терапії. Визначається, що професійні ціннісні орієнтації фізичного терапевта ґрунтуються на гуманістичних цінностях.

Ключові слова: фізичний терапевт, професійна взаємодія, суб'єкт взаємодії, аксіосфера.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В останні роки відбуваються суттєві зміни у підготовці здобувачів вищої освіти, які навчаються за освітньо-професійною програмою "Фізична терапія". В оновленій кваліфікаційній характеристиці фізичного терапевта (наказ МОЗ № 1171 від 07.11.2016 р. [4]) зазначається, що професійна діяльність фізичного терапевта відбувається в постійній взаємодії з особами різного віку та статі, а також із лікарями, ерготерапевтами, педагогами, психологами, соціальними працівниками, які є членами міждисциплінарної команди. Актуальність дослідження професійної взаємодії в реабілітаційній діяльності зумовлена не лише розпочатою реформою в системі охорони здоров'я, але й зміною у відносинах всіх суб'єктів реабілітаційної діяльності. Вивчення особливостей професійної взаємодії фізичного терапевта дозволить вирішити проблему конструювання ефективних сценаріїв соціальної взаємодії в реабілітаційній практиці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості професійної підготовки фахівців з фізичної терапії в закладах вищої освіти в останні роки досліджують різні науковці (А. Волік, Ю. Лянной, Л. Сушенко та ін.). Зокрема, Ю. Лянной, висвітлюючи особливості професійної підготовки бакалаврів і магістрів фізичної терапії у закладах вищої освіти країн Європейського Союзу, зазначає, що завдяки соціально-комунікативним навичкам фізичний терапевт може виступати як "тренером, вчителем, так і товаришем" [3, с. 80]. А. Волік [1, с. 531] наголошує на такій складовій професійної підготовленості фахівця фізичної терапії, як високі моральні якості, дотриманні етики й деонтології. Однак, проблема аналізу особистості фізичного терапевта в контексті ефективного професійного дискурсу в системі "людина – людина", який розгортається в сфері охорони здоров'я, є маловивченою.

Формулювання мети роботи. Метою даної статті є аналіз особливостей особистості фахівця з фізичної терапії в контексті пошуку оптимальних варіантів та механізмів ефективної професійної взаємодії в системі "людина-людина" у галузі охорони здоров'я.

Завдання дослідження. 1. Визначити специфічні особливості професійної взаємодії фізичного терапевта в системі "людина-людина".

2. Розкрити особливі психологічні вимоги до особистості фізичного терапевта як суб'єкта професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Становлення особистості фахівця з фізичної терапії, як суб'єкта професійної діяльності, розпочинається ще у процесі навчання у закладі вищої освіти на етапі професіоналізації. Однак, оволодіння студентами загально-професійними вміннями та навичками не забезпечує вирішення у подальшому проблеми ефективної професійної взаємодії у системі "людина – людина", а найчастіше, ускладнює її: у випускника відсутня гнучкість у виборі форм та методів взаємодії, переважають стереотипні, шаблонні, недоцільні дії, які не узгоджуються з культурними ціннісними орієнтирами професії "допоміжного" типу.

Професія фізичного терапевта відноситься до соціономічних, в яких важливу роль відіграють суб'єкт-суб'єктні відносини [2]. Основними характеристиками професійної взаємодії у процесі діяльності фізичного терапевта є:

1) наявність зовнішньої мети гуманітарної спрямованості (реалізація індивідуальних програм фізичної терапії з метою покращення функціональних можливостей, здоров'я осіб різного віку та статі, підвищення якості їхнього життя);

2) рефлексивна багатозначність та міждисциплінарність – мультидисциплінарна модель реабілітації хворих забезпечує дотримання принципу комплексного впливу на пацієнта та передбачає тісний контакт із суміжними спеціалістами, постійну міжособистісну взаємодію у складі міждисциплінарної команди;

3) експліційність – доступність до спостереження та реєстрації (ведення профільної документації: карток обстеження, реабілітаційних планів, програм реабілітації та ін.);

4) ситуативність – регламентація конкретними умовами взаємодії тривалості, інтенсивності реабілітаційного втручання, норм і правил поведінки з пацієнтами;

5) технологічність – технологічний цикл професійної взаємодії включає такі етапи: спонукальний (отримання соціального замовлення на реабілітацію пацієнта), організаційний (планування реабілітаційного втручання), змістовий (реалізація стратегії та тактики реабілітаційного втручання), рефлексивно-оцінний етап (оцінка результату професійної взаємодії);

6) індивідуалізований стиль взаємодії із пацієнтом на основі моделі інформованої згоди – означає спільне, обґрунтоване прийняття рішень щодо вибору методів і засобів реабілітації, балансу відповідальності між пацієнтом і фізичним терапевтом за рівень здоров'я;

7) комплексність застосованих методів і засобів фізичної реабілітації – визначається з урахуванням механізму їх впливу на організм пацієнта з урахуванням специфіки нозології;

8) важливість зворотного зв'язку – вербальні та невербальні, емоційно-забарвлені форми зворотного зв'язку між фізичним терапевтом і пацієнтом дозволяють відпрацювати стратегію зближення та своєчасно коригувати програми реабілітаційного втручання;

9) ефективність: медична (результати реабілітаційного впливу на стан здоров'я конкретного пацієнта: позитивний результат або його відсутність); соціальна (соціальна задоволеність пацієнтів результатами реабілітації), економічна (прямі та непрямі затрати на реабілітацію).

Враховання зазначених особливостей професійної діяльності дозволяє нам розкрити психологічні вимоги до фізичного терапевта як суб'єкта діяльності та розробити у подальшому модель успішного фізичного терапевта. Перш за все, фізичний терапевт, як суб'єкт реабілітаційної діяльності, є носієм загальної професійної культури, яка характеризується нами як професійна майстерність, що дозволяє у професійній діяльності визначати свою професійну позицію, ініціювати суб'єкт-суб'єктну взаємодію, детермінувати психологічну стійкість у складній системі відносин з пацієнтами та колегами, індивідуалізувати способи взаємодії з ними.

Професійна взаємодія фахівців з фізичної терапії є соціально зумовленим, цілеспрямованим, динамічним процесом продуктивної співпраці фахівця та пацієнта [2]. У структурі такої взаємодії виділимо три основні компоненти: комунікативний; інтерактивно-діяльнісний; перцептивний.

Комунікативний компонент. Предметом професійної діяльності фізичного терапевта є інша людина, тому спілкування в цьому випадку виступає основним інструментом соціально-професійної взаємодії фахівця та пацієнта. Неможливо досягти позитивного ефекту від процесу фізичної реабілітації без звернення до особистості пацієнта, його свідомої участі в ньому. Отож, спілкування є інструментом професійної діяльності фізичного терапевта, а розвинуті комунікативні якості є умовою ефективного виконання професійних функцій. Комунікаційна взаємодія фізичного терапевта та пацієнтів повинна регулюватися відповідним деонтологічним кодексом.

Інтерактивно-діяльнісний компонент полягає в безпосередньому наданні реабілітаційних послуг. Фізичний терапевт обирає засоби та методи фізичної терапії, складає програми фізичної терапії, коригує їх зміст з урахуванням індивідуального підходу. Робота фізичного терапевта вимагає особливого такту та конфіденційності, враховуючи, що виконання процедур масажу та курсів лікувальної гімнастики відбувається в інтимно-довірчій обстановці. Інтерактивно-діяльнісний компонент взаємодії не може бути лише реалізацією формальної послуги, а потребує сформованих професійних якостей: витримка, милосердя, оптимізм, безкорисливість.

Перцептивний компонент професійної взаємодії передбачає здатність співчувати, глибоке бажання допомогти, вміння в кожному пацієнті розпізнати індивідуальність. Взаєморозуміння з фізичним терапевтом потрібно хворому як гарантія того, що разом вони успішно здолають наслідки хвороби. Не секрет, що кваліфікація фахівця з фізичної терапії, як і лікаря, нерідко оцінюється пацієнтами з деонтологічних аспектів: нетактовне відношення до пацієнта, формальне спілкування з ним негативно відображаються на процесі професійної суб'єкт-суб'єктної взаємодії та результатах реабілітації [3].

Професійна взаємодія фізичного терапевта розгортається у різних площинах: безпосередньо з пацієнтом, який потребує реабілітаційного втручання; та одночасно з лікарем, психологом, педагогом, соціальним працівником, ерготерапевтом, психотерапевтом, логопедом, сестринським персоналом, родичами хворого, що формують своєрідну міждисциплінарну команду. Таку професійну взаємодію необхідно аналізувати як ієрархічно організовану систему інтеграції зусиль суб'єктів, які взаємодіють, що забезпечує цільову спрямованість спільних дій на досягнення позитивних результатів фізичної та соціальної реабілітації. Реабілітаційний процес є своєрідним симбіозом соматичного та соціально-психологічного впливів фізичного терапевта на пацієнта, тому що фахівець має обов'язково брати до уваги внутрішній світ хворої людини, її психічний стан, індивідуальні особистісні риси.

Професійна культура фізичного терапевта формується у процесі орієнтації особистості фахівця в світі цінностей професії, представником якої він є. Усвідомлення професійних цінностей як особистісно-значущих формує аксіосферу фізичного терапевта, тобто систему цінностей, які є узагальненими та стійкими уявленнями, що концентрують власний досвід суб'єкта, на основі чого він приймає рішення про подальшу поведінку. В аксіосфері фізичного терапевта знаходять своє відображення: уявлення про

цінності реабілітаційної діяльності, проблема належної моральної професійної поведінки; володіння професійно-орієнтованими знаннями про цілі і способи спільної діяльності щодо збереження життя та здоров'я пацієнтів; сформовані професійно значущі якості, професійні мотиви і наміри; наявність практичних умінь і навичок з надання профілактичної, реабілітаційної допомоги.

Висновки. Зміст професійної взаємодії фізичного терапевта характеризують: гуманітарна спрямованість, рефлексивна багатозначність та міждисциплінарність, експліційність, ситуативність, технологічність, індивідуалізований стиль, комплексність застосованих методів і засобів, важливість зворотного зв'язку, очікувана ефективність. Успішне вирішення завдань професійної взаємодії вимагає від фізичного терапевта, як суб'єкта професійної взаємодії, розвинутої професійної культури, що проявляється особистісно-індивідуальними якостями, сформованою ціннісно-смісловою сферою (аксіосферою).

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі ми вбачаємо у визначенні впливу суб'єктивних та об'єктивних детермінант розвитку професійної культури та аксіосфери майбутніх фізичних терапевтів у процесі професійної підготовки.

Використані джерела

1. Волік А. О. Зміст і специфіка професійної підготовки фахівців із фізичної реабілітації у вищих навчальних закладах / А. О. Волік // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2015. – № 42 (95) . – С. 530-536.
2. Волошко Л. Б. Основні компоненти та характеристики професійної взаємодії фахівців з фізичної реабілітації / Л. Б. Волошко // Молодь і ринок [щомісячний науково-практичний журнал]. – 2017. – №9 (152). – С. 77–81.
3. Лянной Ю. О. Зміст професійної підготовки фахівців з фізичної реабілітації (фізичної терапії) у вищих навчальних закладах Австрії / Ю. О. Лянной // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2015, № 4 (48). – С. 74–87.
4. Наказ МОЗ № 1171 від 07.11.2016 р. Про внесення змін до довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 78 "Охорона здоров'я" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.physrehab.org.ua/tl_files/Docs/Kvalificaciyna_haracterystyka.pdf

Voloshko L. B.

PHYSICAL THERAPIST AS A SUBJECT OF PROFESSIONAL INTERACTION

In the article the author analyzes the personality traits of a specialist in physical therapy in the context of finding optimal options and mechanisms for effective professional interaction in the human-person system, which is implemented in the healthcare field. The basic characteristics of the professional interaction of specialists in physical therapy are defined: humanitarian orientation, efficiency (accessibility to observation and registration), situationality, technological effectiveness, interdisciplinary, individualized style of interaction, complexity, feedback, expected efficiency.

It is noted that professional interaction of specialists in physical therapy is a socially predetermined, purposeful, dynamic process of productive cooperation between a specialist and a patient. In the structure of such interaction, three main components were distinguished and described: communicative; interactive-activity; perceptual. It is specified that the professional interaction of the physical therapist unfolds in different planes: directly with the patient who needs rehabilitation intervention; and simultaneously with a doctor, psychologist, teacher, social worker, ergotherapist, psychotherapist, speech therapist, nursing staff, relatives of the patient, forming a kind of interdisciplinary team. Such professional interaction is characterized as a hierarchically organized system of integration of the efforts of interacting actors, which ensures the target direction of collaboration to achieve positive results of physical and social rehabilitation.

The article substantiates the special importance of professional culture and the axiosphere (value-semantic sphere) of future physical therapists. The professional culture of the physical therapist is formed in the process of orientation of the personality of a specialist in the world of profession values, of which he is a representative. Understanding professional values to be personally significant forms the axioms of the physical therapist, that is, the system of his values, which are generalized and stable representations, which concentrate their own experience, on the basis of which he decides on further behavior. The axiosphere of the physical therapist reflects: understanding of the rehabilitation value, the problem of proper moral professional behaviour; possession of professional-oriented knowledge about the goals and ways of working together to preserve life and health of patients; professionally formed significant qualities, professional motives and intentions; the availability of practical skills in providing preventive and rehabilitation assistance.

It is concluded that the successful solution of the tasks of professional interaction requires a developed professional culture from the physical therapist, as a subject of professional interaction.

Key words: physical therapist, professional interaction, subject of interaction, axiosphere.

Стаття надійшла до редакції 01.03.2018 р.